

GOD SAVE THE QUEEN

GOD SAVE
THE QUEEN

INGELEID DOOR HIEKE JIPPES

UITGEVERIJ PLUIM
AMSTERDAM/ANTWERPEN

Eerste druk, oktober 2020

© Hieke Jippes, Monica Soeting, Reinildis van Ditzhuyzen,
Wies Enthoven, Vanessa Lamsvelt, Liddie Austin, Dorine Hermans,
Nienke van Leverink, Brigitte Balfort, Lizet Kruyff

Omslagontwerp Loudmouth

ANP Foto 2019 / Richard Pohle / *TheTimes* / PA Media

Typografie binnenwerk Perfect Service

Productiebegeleiding Tim Beijer

Drukkerij Wilco, Amersfoort

ISBN 978 90 830 5429 2

NUR 321

www.uitgeverijpluim.nl

INHOUD

Elizabeth 11, The Queen – Inleiding door
Hieke Jippes 7

*Koninklijke lichamen. Elizabeth 11 als vorstin
en moeder* – Monica Soeting 21

Kampioen tradities met stiff upper lip – Reinildis van
Ditzhuyzen 37

Elizabeth 11, een typische oudste dochter? – Wies
Enthoven 53

Nonagenarian – Vanessa Lamsvelt 67

Verkleed als koningin – Liddie Austin 81

The Queen en haar zusje – Dorine Hermans 95

Een familiesaga – Nienke van Leverink 111

De magie van het beeld – Brigitte Balfoort 121

*De sobere smaak van Elizabeth II. Chocola, aardbeien,
maar nooit grapefruit – Lizet Kruyff 137*

Over de auteurs 157

INLEIDING

ELIZABETH II, THE QUEEN

Hieke Jippes

Amsterdam, 1 juli 2020 – De Queen, schreef de Schotse politicoloog Tom Nairn ooit, is het object van de drang van haar onderdanen tot nationale devotie en eigenliefde. Als in een toverspiegel zien zij zichzelf en hun vorstin als uitzonderlijk en benijdenswaardig onder de volken. De monarchie als semi-religie, met enerzijds de overtuiging dat ‘zij’ net is als ‘wij allemaal’ en aan de andere kant de notie dat ‘zij’ onkenbare attributen met zich meebrengt en in haar majesteitelijkheid ver boven ons is verheven. Voorbeelden: de speciale toon die nieuwslezers aanslaan als het over Hare Majesteit gaat of de verdwaasde blik waarmee zelfs geharde republikenen een ontmoeting met haar beschrijven. ‘Ze was zó gewoon!’ Verbijsterende statistiek: 80 procent van de Britten heeft weleens gedroomd dat de koningin bij hen thuis een kopje thee komt drinken.

Queen Elizabeth II was een meisje van tien jaar toen haar oom David (de beoogde koning Edward VIII)

eigenbelang liet voorgaan door met de tweemaal gescheiden Wallis Simpson te trouwen en zijn broer Albert (George VI) opzadelde met het koningschap. Die snikte nog aan de vooravond van zijn inhuldiging in de schoot van zijn moeder, Queen Mary, dat hij tegen die taak niet was opgewassen. Dat diepe trauma in de familie heeft de taakopvatting van Elizabeth, die daardoor troonopvolgster werd, voor de rest van haar leven bepaald. 'My whole life, whether it be long or short, shall be devoted to your service and the service of our great imperial family to which we all belong,' beloofde ze in haar eerste wereldwijde radiotoespraak. Het was 1947, het jaar waarin ze als eenentwintigjarige kroonprinses toestemming kreeg om te trouwen met de tot Brit genaturaliseerde Grieks-Deense marineofficier Philip Mountbatten, op wie ze al sinds haar dertiende een oogje had. Binnen vijf jaar nadien zou 'our great imperial family' niet meer bestaan en zou George VI zijn overleden. Elizabeth werd in een lijn van vorsten, die zijn oorsprong had in de middeleeuwen, niet alleen de Queen, maar ook hoofd van een koninklijke familie waarin haar moeder (Elizabeth the Queen Mother) en haar zuster Margaret verweesd achterbleven. Daarmee begon de spagaat waarin zij haar hele leven als werkende moeder heeft verkeerd en die, eerst met de verwende Margaret en veel later met haar eigen kinderen, tot zul-

ke desastreuze uitkomsten heeft geleid. Want voor de Queen in die tweespalt gaat plichtsbetrachting in haar levenslange opdracht altijd voor.

‘Het Huis Hannover (het Duitse geslacht waaruit de Windsors voortkomen) brengt slechte ouders voort,’ constateerde een Royal Librarian met groot inzicht lang geleden al tegenover de diplomaat Harold Nicolson. ‘Net eenden: ze banjeren over hun kinderen heen.’

Zoals elk van haar veertien premiers – van Churchill tot Johnson – zou kunnen getuigen is de Queen geen intellectueel. Niet naar opleiding – zelfs een kroonprinses moest het in de vooroorlogse jaren doen met niet meer dan gouvernantes, Franse les en beperkt onderricht in de constitutie – en niet naar natuurlijke interesse. Die ligt bij het boerenleven zoals grootgrondbezitters dat leiden: de stoeterijwereld, de hondenfokkerij, het beheer van landerijen. Er is niets dat de Queen niet weet van paarden en bloedlijnen, zeggen haar stalmanagers. Maar beeldende kunst, toneel, muziek, boeken: ze weet er in gezelschap niets over te zeggen omdat het haar belangstelling niet heeft.

Wat de Queen wel heeft ontwikkeld is een ongeken- de capaciteit voor het opslaan van kennis betreffende staatszaken, gepaard met een ervaring die die van elke voorbijgaande premier bij voorbaat overtreft. De

wekelijkse audiënties, waarvoor de premier naar de Majesteit komt, in welk deel van haar koninkrijk zij zich ook bevindt, zijn qua inhoud een geheim. Hoe de Queen over haar afzonderlijke premiers en hun beleid denkt, wordt niet geacht naar buiten te komen. Niettemin lijkt het erop dat Elizabeth II grote genegenheid voelde voor de hoogbejaarde Conservatief Winston Churchill (die op zijn beurt verrukt was van de jonge, mooie koningin) en prima op kon schieten met de Labourpremier Harold Wilson. Met Margaret Thatcher, die publiekelijk een overdreven onderdanige houding tegenover de Queen aannam, maar haar tegelijkertijd regelmatig aftroefde door bij grote rampen of grote successen als eerste ‘namens het land’ op te draven, was de verhouding stroever. Dat weten we uit dagboeken van houseparty-gasten van de Queen Mother, die in haar eigen entourage zelden een blad voor de mond nam.

Andere tijden: naarmate in de jaren negentig als laatste vorm van lippendienst ook de overdreven eerbied voor het gezag in monarchale vorm verdween, werden ook rechtstreeks ingewijden in het geheim achter De Kroon – welke invloed oefende de Queen in werkelijkheid nog uit? – loslippiger. Als laatste was dat David Cameron, die een autobiografie te verkopen had en zich liet ontvallen dat hij de Queen in 2014 had gevraagd ‘to

raise an eyebrow' over het referendum inzake Schotse onafhankelijkheid. De Schotten stemden met een kleine meerderheid tegen. De Queen had de Schotten gevraagd 'to think carefully about the future'. Alweer een Conservatieve premier, dit keer Boris Johnson, maakte het in zijn haast om premier te worden constitutioneel nog bonter. In december 2019 zette hij de Queen voor het blok door haar eerst (ongrondwettig) het parlement te laten ontbinden. Vervolgens moest Hare Majesteit, door Johnsons aantreden als premier van een nieuwe Conservatieve regering, opnieuw opdraven in het Hogerhuis om binnen een tijdsbestek van een paar maanden een tweede troonrede voor te lezen. Ze deed het, maar kwam met de auto. De vertoning veroorzaakte een in understatement geformuleerde scherpe reactie van Buckingham Palace, dat de constitutionele verhoudingen in gevaar zag. En Cameron én Johnson, heette het, hadden ten paleize 'een zekere mate van ongenoegen' veroorzaakt.

Wat de Queen echt denkt, weet ze zorgvuldig te verbergen. Het huppeltje dat ze zich wist te permitteren toen een van haar paarden een drafwedstrijd won, de traan bij het gedwongen afscheid van 'our country house at sea', het koninklijke jacht Britannia (1997) – het zijn uitzonderingen in de bijna zeventig jaar waarin ze zich in haar uitlatingen tegenover haar onderdanen

heeft beperkt tot standaardzinnen als ‘Bent u van ver gekomen?’ of ‘Woont u hier al lang?’ Dat alles om te voorkomen dat er ook maar een zweem van partijdigheid aan haar kan worden toegeschreven. Dat het erop lijkt of ze op haar vierennegentigste permanent een slechte bui heeft, komt doordat haar gezicht in ouderdom helaas op chagrijnig is komen te staan, heeft een lid van haar hofhouding uitgelegd. Privé staat de Queen te boek als geïnteresseerd in mensen, zeker niet gespeend van humor – ze zou bepaalde personen perfect kunnen nadoen – en zelfs een warme persoonlijkheid. Hoe de persoonlijkheid van de monarch zich verhoudt tot diens werk heeft de Queen naar haar opvoeding en tijdsgewricht nooit onderwerp van algemeen belang geacht, tot haar eigen kinderen – van Andrew en Sarah tot Charles en Diana – en kleinkinderen (Harry en Meghan) die kwestie met volle hevigheid in de openbaarheid brachten.

Hoe zal de Queen in haar steeds teruggetrokkener bestaan op Windsor Castle, Balmoral of Sandringham terugkijken op haar lange leven? Historisch gezien heeft de Britse monarchie gedurende de bijna zeventigjarige regeringsperiode van de Queen aan belang en aanzien ingeleverd. De royal reporters van de Britse kranten, in de laatste twintig jaar van de vorige eeuw de bestbetaalde nieuwsgagers van hun redacties, hebben die elite-

positie moeten opgeven en, veelbetekenend, delen ze de portefeuille ‘royalty’ nu met die van showbusiness.

Nog altijd is Elizabeth II staatshoofd in zestien van de vierenvijftig voormalige Britse koloniën, die nu het Gemenebest vormen en oefent zij – en daarmee het Verenigd Koninkrijk – door haar langdurige persoonlijke verbintenis met die landen een mate van ‘soft power’ uit. De leiders van de Gemenebestlanden zullen nooit vergeten hoe Elizabeth II namens hen invloed uitoefende om eind jaren tachtig sancties tegen het apartheidsregime in Zuid-Afrika aangenomen te krijgen – iets wat premier Thatcher weigerde. Of Charles, Prince of Wales, straks dezelfde genegenheid in de voormalige koloniën zal ondervinden is maar zeer de vraag. De Queen heeft doorgedrukt dat hij haar na haar dood opvolgt als hoofd van de Commonwealth, maar gemakkelijk ging dat niet. De prins deed nooit moeite om zijn gezicht te laten zien in verre, hete oorden, terwijl de Queen die uitputtend heeft bereisd.

Van de Suezcrisis in 1956 tot de brexit valt een lange lijn van neergang voor Groot-Brittannië te trekken, die het triomfantelijk zingen van ‘Land of Hope and Glory’ bij de jaarlijkse Promenadeconcerten bijna potsierlijk laat klinken. ‘Wij zijn een tweederangs natie die in een hogere gewichtsklasse uitkomt,’ liet Hare Majesteits Foreign Secretary zich dertig jaar geleden al ontval-

len. Zelfs dat – vijfde economie ter wereld of niet – is straks, post-brexite, waarschijnlijk niet meer waar. En de Queen kan niet anders dan zich daarvan bewust zijn. Bovendien staat er interne druk op haar Verenigd Koninkrijk: anti-brexite Schotland overweegt een tweede referendum en Noord-Ierland ziet toenemend de logica in een hereniging met Ierland. De wielen komen langzaam van de wagen.

Ook de monarchie zelf is van aanzien en status veranderd. Prins Philip als nieuwkomer vocht de eerste twintig jaar van zijn huwelijk al tegen de verstikkende traditionalisten, veelal geërfd van George VI, die de hofhouding van de jonge koningin vormden. Pas toen de wereld om het paleis heen veranderde en Londen ging gelden als het epicentrum van de swinging sixties, drong het eerst tot de bevolking en uiteindelijk ook tot de hofhouding door hoe dor en uit de tijd het hele hofritueel daarbij afstak en hoe irrelevant zoiets als de monarchie leek geworden. Het in de pers lang uitgesponnen drama rond prinses Margaret, aan wie de Queen als Supreme Governor van de Church of England had moeten verbieden om met de gescheiden Peter Townsend te trouwen, had aan die perceptie nog bijgedragen. Wie waren die mensen in Buckingham Palace eigenlijk? Waarop was die ‘mindless adulation’ van de persoon van de vorst eigenlijk gebaseerd?